

АЛЫКУЛДУН ЫРЛАРЫНДА ЖАН БАР

Бул макалада кыргыз адабиятыбыздын үчүнчү эшолонун түзгөн Алыкул Осмоновдун жүрөк дегдеп кубанткан эң алгачкы ырлары, ырлар жыйнагы, өмүрдүн эң жаркын фактысы, эң алгачкы сүйүүдөй көңүлүнүн тереңинде орун алган жогорку сөздөрү, мурас кылып өз элине эң сонун ырлар, поэмалар, пьесалар жана Батыш менен Чыгыштын улуу акындарынын поэзиясынын котормолорун калтырганы, чыгармачылык азап-тозокту, запкыны аябай тартканы, биз ооздон түшүрбөй мактап жүргөн ырларды биринин артынан бирин жазып, дүйнөнүн атактуу акындары менен атаандашып, эл алдында, ата журт алдында жүзү жарык шаңданган унутулгус күндөрдү, ойлорду да баштан өткөргөнү берилген.

Негизги сөздөр: патриот, поэзия, даанышман, алп акын, муундар, түбөлүктүү, кыска өмүр, оор тагдыр, пьеса.

Г.Т. Нурмаматова - старший преподаватель, ОшТУ,
Г.А. Имашева - старший преподаватель, ОшТУ,

ПОЭЗИЯ ИЗ ГЛУБИНЫ АЛЫКУЛА

В данной статье о значении творчество авторы пытались полнее раскрыть значение кыргызского акына А.Осмонова. Одаренный гениальным талантом поэт, где Алыкула нельзя отделить от его таланта, а его талант – его жизнь, его дух, его бление сердца и дыхание груди, словом – весь он сам. И все, что он создал, за свою короткую жизнь, является самым дорогим наследием кыргызского народа.

Ключевые слова: патриот, поэзия, великий, великий акын, поколение, вечный, короткая жизнь, тяжелая судьба, пьеса

G.T. Nurmamatova - senior teacher, OshTU,
G.A. Imasheva - senior teacher, OshTU,

THE POETRY FROM THE BOTTOM OF THE HEART

The authors tried to identify the meaning of Kyrgyz writer A. Osmonov wort more geeply in this article. And also in was emphasized that all his work become the valuable heritage of Kyrgyz people

Key words: patriot, poetry, famous, great poet, generation, endless, short life, hard and unhappy destiny, play.

Жылдар өткөн сайын көркөмдүк даанышмандыгынын масштабы улам кеңейип жана тереңдеген, келечек муундардын тилинин учунда турган бүдөмүк ойлорун жазбай тапкан, туюк жаткан көкүрөк сырларын, асыл сезимдерин нукура даана чагылдырган ар кандай мезгилдин талабына аскадай майышпай турушгук берип, албуут толкундарды кебелбей бет алып сүзгөн ак кеме сыңары акындар ар бир элдин маданий казынасынан кезигет. Андай акындар – өз элинин түбөлүктүү сакчысы, ар-намысы, сыймыгы, “ысыгына күйүп, суугуна тоңгон” эр көкүрөк жолоочусу.

Алыкул Осмонов кыргыз совет поэзиясындагы алп акын. Өкүнүчтүү нерсе акындын өмүрү ушунчалык кыска болгондугунда, ал отуз беш жашында, жигит курагында, 1950-жылы 12-декабрда каргашалуу учук оорудан каза тапты.

Ал каргашалуу күндөн бери алтымыш беш жыл өттү, бул мезгилде атактуу акыныбыздын экинчи өмүрү өкүм сүрүп, анын өлбөс-өчпөс мурасы – нукура поэзиясы мезгил менен күч сынашып, кыргыз элинин, кыргыз жаштарынын маданий кенчине, гүл азыгына айланды. Алыкул Осмонов өз башынан өткөргөн оор тагдырын, ошол азап-тозокко моюн сунбай кыска мөөнөттө жасаган алп эрдигин, кыргыз адабиятындагы ардактуу өз ордун даанышмандык менен сезе билген, өзүнүн келечекте улам баркы ашып, өз элинин сүймөнчүлүгүнө айланарына кыпындай да шек санаган эмес.

Алыкул Осмонов кыргыз адабиятынын конушуна отузунчу жылдын так башында келди. Эгерде Касымалы Баялинов, Аалы Токомбаев, Мукай Элебаев, Молдогазы Токомбаевдер телчигип келе жаткан адабиятыбыздын биринчи эшолонун, Жоомарт Бөкөнбаев, Жусуп Турусбеков, Кубанычбек Маликов, Түгөлбай Сыдыкбеков, Темиркул Үмөталиев, Узакбай Абдыкаимов экинчи эшолонун түзүшсө, Алыкул Осмонов, Райкан Шүкүрбеков, Абдрасул Токтомушев үчүнчү эшолонун түзүшөт. Акын өзүнүн эң алгачкы жарык көргөн ыры жөнүндө өзүнүн жазуучулук өмүр баянында минтип жазат: “1930-жылдын сентябрь айында “Сабаттуу бол” деген республикалык газетага “Кызыл жүк” деген ырым чыкты. Ал ырды окуп алып, ошол түнү кубанганымдан уктабай чыктым. Газетаны катып коюп, күнүгө он жолу окуйм. эртеси дагы бирди жазып алып бардым, ...анан дагы, дагы...” (А. Осмонов. *Чыгармалар жыйнагы, 2-том, Фрунзе, “Кыргызстан” 1965. 8-бет.*

Балапан акындардын жүрөк дегдетип кубанткан ошол эң алгачкы ыры анын эч бир ырлар жыйнагына кирбей калган экен, өмүрдүн эң жаркын фактысы, эң алгачкы сүйүүдөй көңүлүнүн тереңинде жогорку сөздөрү айкын күбө боло алат. Алыкул Осмонов ошол күндөн тартып кыргыз поэзиясына туура жыйырма жыл талыкпай калем шилтеди, мурас кылып өз элине эң сонун ырлар, поэмалар, пьесалар жана Батыш менен Чыгыштын улуу акындарынын поэзиясынын котормолорун калтырды. Бул мезгилдин ичинде акын көп катаал белестерди ашты, чыгармачылык азап-тозокту, запкыны аябай тартты, ойдогудай телегейи тегиз келген ырлар жазалбай таалайына – тагдырына ыраазы болбой бүркөө өткөн жылдарын да баштан кечирди, күнү-түнү кызып, бүгүн бизге белек кылып калтырган, биз ооздон түшүрбөй мактап жүргөн ырларды биринин артынан бирин жазып, дүйнөнүн атактуу акындары менен атаандашып, эл алдында, ата журт алдында жүзү жарык шаңданган унутулгус күндөрдү, ойлорду да баштан өткөрдү.

Алыкул Осмоновдун “Таңдагы ырлар” деген ат менен биринчи ырлар жыйнагы чыккан. Ал ыр жыйнагында жаш акындын жалындуу жүрөк отузунчу жылдардагы комсомолецтердин, жаш өспүрүмдөрдүн эрдик, атак, революция, тапкан жан дили менен кызмат кылып, керек болсо, кара жанды аябай курман болуу жөнүндөгү учкул ой-тилеги, романтикасы, ушунчалык курч мүнөздө сүрөттөлгөн ырлары бар. Мисалга алсак окуу китептерден орун алып, жатка ырдап жүргөн акындын “Чапаев” деген белгилүү ыры. Бул ыр бүгүнкү окуучулардын да эстетикалык сезимин ойготпой койбойт:

Ушул менчи толкуп барып токтолом,
Замбиректин огуна окшоп октолом.
Жүрөгүм өрт Чапаевче боло алсам,
Таамай аткан октон тайгып коркпогон.

Жаш акындын бул жыйнагында жаңыдан баш көтөрүп келе жаткан немецтик фашизмге каршы, ошондой эле социалисттик Ата мекендин чек арасын бекем коргоого арналган публицистикалык ырлар көңүлгө аларлык. “Генерал болууну эңсебеген жоокер – жоокер эмес” – деп улуу кол башчы Суворов эскерткендей, чыгармачылыкта чоң максатты, чоң мөөрөйдү өз алдына койбогон акын да, жазуучу да арбытып эмгек

калтыра албайт. Чоң тилек, чоң максат, чоң жүрөктө жашап, келечектеги чоң эрдиктерге, ийгиликтерге түрткү болот. Кыргыздарда да: “Боло турган бала богунан” – деп кылымдар бою бекер жерден безенген эмес. Жыйырма жаштагы Алыкул Осмоновдун биринчи ырлар жыйнагында “Өзүм” деген бүгүн бизди алдына койгон максатынын бийиктиги менен таң калтырган ыры бар:

Ырдап жүрөм, бирок көп эл уга элек,
Китептерим атак алып тура элек.
Кагаз таңгак, бардыгы тең кур турат.
Сыя өңдүү калемиме жуга элек.
Азыркы элдер тамшанышып калышсын,
Кийинки элдер издеп жүрүп табышсын.
Курбуларым өздөрүндө сакташып,
Кыздар сүйүп, гүлдөр тандап тагышсын.
Качан?... – дешип күткөндөр бар сагалап,
Өскөн талант, көргөн турмуш аралап.
Актай турган кагазыма ыр толуп,
Том-том болуп жакын күндө таралат.

Алыкул Осмоновдун үчүнчү ырлар жыйнагы “Чолпонстан” (1937) чоң ийгиликтен үмүткөр акынга маңдай жарылып кубана турган аяноо, мөөрөй алып келген жок. Азыр баарыбызга белгилүү, ошол учурда акын чыгармачыл кризиске учурап, окуган китептерден тапкан жанына бекем сиңген иллюзиялардан биротоло ажырай албай, жүрөктөн орун алган көк асыл ойлорду, кайрадан баалап, кайрадан электен өткөрүп, сын көз менен ылгап жаткан эң азаптуу, эң түйшүктүү учур эле. Зирек акылы бар, өзүнүн талантынын жылдызына ишенген талант гана Алыкулдай өзүн-өзү башпан аяк сынап, жаңы багыт издеп, жаңы бийиктикке умтулат. Анын ушул кезде жанына өлчөп сүйгөн кызы айдай Жигиталиева менен түбөлүк кол үзүшөт да, бул жоготууну, “бул күйүттү ыр менен басуу керек жана өзүмдү таанытуум керек”- деп намыстанып ишпейт. Акындын жүрөгү да эч бир адам кулпусун таппаган – туюк сепил. Жаш, намыстуу жаш жигиттин, жаш жүрөгүн жаралаган эң алгачкы махабаттын жан ачыштырган, көз жаш төгүлгөн ырларын биз билбейбиз. Ушунчалык аялды да терең сүйө да билген, жек көрө да алган акын кантип бул жүрөк драмасына арнап ырлар жазбаганы биз үчүн чоң табышмак. Ырас, анын өз өмүр баянында: “1939-жылдан 1940-жылга чейин аз жазып, көп окудум. Негедир ошол мезгилде “Лирика” китеп камдап, бир топ пессимисттик ырлар жаздым. Кийин 1941-жылы анын баарын өрттөп салдым”- деп жазат. (А.Осмонов, 2-том, 10-бет)

Акындын “Лирика” ырлар жыйнагын өрттөп коюшу жаш кыргыз адабиятынын тарыхында эч качан кайрадан толбос жоготуу. Орус адабиятынын изилдөөчүлөрү Гоголдун “Өлүк жандар” поэмасынын экинчи бөлүгүнүн айрым главаларынын автор тарабынан өрттөлүшүнө кандай кейисе, биз дагы адабиятыбыздагы бул жоготууга дал ошондой аянычтуу кейишибиз керек. Акындын 1938-39-40-41- жылдарда жазылып, бизге жеткен айрым ырлары (“Мен өзүңдү сүйгөнүмө кайгырам”, “Жумушчу деген ким”, “Келсем турат мен туулган жер тамым”, “Бал”, “Үстөл үстүндөгү күзгү”, “Нан менен акчанын мелдеш”, “Туурамчы”, “Сүйлөшүү”, “Санаам”, “Бир айлык дем алышта”, “Түн жарык түшкөн ийне табылгандай”, “Жер жүзүнүн картасы”) “Чолпонстан”, “Жылдыздуу жаштык” жыйнактарынан чечкиндүү айырмаланып, талыкпай изденүүнүн туура жолунда экендигине даана күбө боло алат. Аталган ырларда кур кыйкырып, предметти үстүртөн сүрөттөө жок, акын өзү жүрөгү менен сезип, көзү менен көргөн окуяларга кайрылат. Акын 1939-жылы өзүнүн поэтикалык кредосун тандаган “Сүйлөшүү” деген атактуу ырын жазат. Бул ырында акын менен сынчынын айтышканын келтирип, кийинкисинин мындай акыл-насаатын келтирет:

Ырың жаман акыным, ырың жаман,
Чыкпайсың бир калыптуу такылдактан.

Сына деп кыйнамайың жанга батты,
Кур сөздү түзө салып, төрт-төрт саптан.
Күнүнө бирден китеп тапшырасың,
Окусаң көңүлүңдү кайгыланткан.
Ичинен иргеп алар бирөө да жок,
Не кылаар айла таппай келе жатам.

Адабияттар:

1. **Осмонов, А.** Чыгармалар жыйнагы, 2-том, [Текст] Фрунзе, “Кыргызстан” 1965-жыл. 10-бет
2. **Жусупов, К.** Ыр сабындагы өмүр. [Текст] Фрунзе, “Мектеп”, 1974-жыл
3. **Александр, Блок.** Эки томдуу чыгармалар жыйнагы. 2-том. [Текст]